

Ю. М. Великорода,

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ

СТАНОВЛЕННЯ ПРЕЦЕДЕНТНИХ ІМЕН ТА ЕВОЛЮЦІЯ ЇХ ЗНАЧЕННЯ В АМЕРИКАНСЬКОМУ МЕДІАДИСКУРСІ

У статті проводиться дослідження процесу становлення імен як прецедентних та еволюції їх значення. Визначаються та ілюструються основні причини зміни значень прецедентних імен та чинники, що сприяють витісненню наявних прецедентних імен новими.

Ключові слова: прецедентне ім'я, лінгвокультурна спільнота, когнітивна база, медіадискурс.

FORMATION OF PRECEDENT-RELATED NAMES AND EVOLUTION OF THEIR MEANING IN THE AMERICAN MEDIA DISCOURSE

The article investigates the processes of the evolution of precedent-related names. On the basis of modern media, the author illustrates the examples of the processes taking place with precedent-related names and explains the reasons for these processes. A precedent-related name usually represents a bigger number of similar objects being the most prominent representative of this group. If a new name appears, it may substitute the existing one. The names in question may also function simultaneously in the language and be used as synonyms. The new precedent-related name may displace the existing one because of a much stronger emotional impact, or because of its relative novelty. Another reason for the displacement of a precedent-related name is the change in its interpretation. Since each precedent-related name has a set of dominant features, if another feature appears, it can conflict with the existing ones up to the point when the name changes its meaning and can no longer be used to nominate the same things. The results of the research expose the dynamic nature of the cognitive features of precedent-related names and help to trace the exact moment when a precedent-related name appears in the language or changes its meaning.

Key words: precedent-related name, lingual-cultural community, cognitive basis, media discourse.

СТАНОВЛЕНИЕ ПРЕЦЕДЕНТНЫХ ИМЕН И ЭВОЛЮЦИЯ ИХ ЗНАЧЕНИЯ В АМЕРИКАНСКОМ МЕДИАДИСКУРСЕ

В статье исследуются процессы становления имен как прецедентных и эволюции их значений. Определяются и иллюстрируются основные причины изменения значений прецедентных имен и факторы, которые приводят к вытеснению существующих прецедентных имен новыми.

Ключевые слова: прецедентное имя, лингвокультурное сообщество, когнитивная база, медиадискурс.

Постановка проблеми та огляд останніх досліджень. Прецедентні імена (далі ПІ) є одним із найбільш динамічних різновидів прецедентних феноменів. Незважаючи на ряд досліджень ПІ [1; 2; 3; 7], питання становлення певного імені як прецедентного та сталість його значення залишаються досі недостатньо з'ясованими. Вперше у теорії прецедентності подібні питання піднімалися ще у 1994 році В. Костомаровим та Н. Бурвіковою у статті «Як тексти стають прецедентними» [5]. І хоча у цій статті увага приділялася становленню тексту як прецедентного (який поряд з ПІ є ще одним різновидом прецедентних феноменів), подібні процеси релевантні також і для ПІ. **Завданнями** нашої розвідки є: дослідити процес виникнення ПІ, з'ясувати можливість зміни значення ПІ та визначити причини таких змін. **Матеріалом дослідження** стали ПІ, виявлені в американських періодичних виданнях.

Виклад основного матеріалу дослідження. Прецедентне ім'я є індивідуальним іменем, яке пов'язане або 1) з широко відомим текстом, який відноситься, як правило, до прецедентних, або 2) з ситуацією, широко відомою носіям мови, і яка виступає як прецедентна, ім'я-символ, яке вказує на певну еталонну сукупність окремих якостей [4, с. 108]. На думку С.Нахімової, ПІ є власними іменами, які використовуються у тексті не стільки для позначення конкретної людини, скільки у якості певного культурного знаку, символу певних якостей, подій [8]. При вживанні ПІ відбувається номінація самого прецеденту, до якого апелює автор, однак важливим у цьому плані, як зазначає В. Красних, є апеляція не до власне денотата (референта), а до набору диференційних ознак цього ПІ [6, с. 48].

Наведемо приклад, коли через вживання ПІ відбувається номінація не лише самого прецеденту, а ширшої категорії об'єктів, найвідомішим та найтиповішим представником яких є певне ПІ:

«In that case, the coasts they protect would be exposed to the full fury of tomorrow's Katrins.» (Newsweek, May 17, 2010)

У цьому прикладі вжито прецедентне ім'я *Katrina*, що є оригінальною назвою тропічного шторму, який у 2005 році завдав значних збитків на південно-східному узбережжі США. Це ПІ стало, зрештою, загальною номінацією подібних явищ чи осіб (*Katrin*s вжито як номінацію стихійних лих, що загрожують руйнуваннями побережжю країни з боку Мексиканської Затоки). На перехід одиниці з розряду власних назв до загальних свідчить форма множини, у якій ця одиниця вжита. Таке вживання ПІ дозволяє автору додати експресивності своєму висловленню, адже на відміну від прямої номінації (*hurricane* чи *storm*), *Katrina* спричиняє більший емоційний ефект, ніж загальна назва. Ця номінація почала набувати рис ПІ практично одразу після самого явища, яке вона називала. Причина, з якої саме ця номінація стала прецедентною (адже за останні роки було декілька подібних штормів, які, однак, не набули такого статусу: *Rita, Ivan, Wilma*), полягає у її значно більшій інтенсивності у порівнянні з іншими такими явищами. Як наслідок цієї інтенсивності, спостерігалася значно більша увага до цього явища у медіадискурсі, і саме це повторюване звернення сприяло переходу власної назви у ПІ.

Згодом до такого ПІ можуть додаватися інші, референтом яких є явище, порівнюване за своєю інтенсивністю з явищем, яке оригінально позначало існуюче ПІ. У такий спосіб новіше ПІ може існувати паралельно з попереднім, не витісняючи його:

«...President Obama calls for action on climate change, to help prevent further rises in temperature and future Katrins and Sandys...» (Huffington Post, March 13, 2013).

Однак, іноді новіше ПІ може сприяти витісненню попереднього ПІ, яке вживалося для вираження подібного значення. Це може відбуватися з декількох причин: 1) референт нового ПІ має суттєво більшу інтенсивність домінуючої ознаки ПІ (до 1986 року найбільшою ядерною катастрофою вважалося бомбардування Хіросіми та Нагасакі, після – аварія на ЧАЕС, а з 2011 року спостерігається часта апеляція до аварії на АЕС у Фукусімі в Японії, яка хоча за своєю серйозністю і не стала більш згубною, ніж попередні, однак є більш нещодавною), 2) інтенсивність домінуючої ознаки певного ПІ втрачається за рахунок того, що інша ознака витісняє її і «заважає» однозначній асоціації з ПІ у контексті, 3) в результаті процесів змін в культурі відбувається переосмислення ПІ, і його подальше вживання вважається небажаним (ця думка носить більше гіпотетичний характер, оскільки важко визначити, коли певна одиниця припиняє вживатися як прецедентна, і чи це відбу-

лося саме в результаті переосмислення ПІ). Розглянемо нижче приклад того, як поява нового явища, яке за інтенсивністю домінуючої ознаки перевершує існуюче ПІ, сприяє витісненню останнього:

«*The name Deepwater Horizon has now taken on a whole other meaning, one that is ominous in nature rather than symbolic of exploring new horizons.*» (Newsweek, June 21, 2010)

ПІ «Deepwater Horizon» є назвою нафтобурової установки в Мексиканській затоці, на якій відбувся катастрофічний розлив нафти у квітні 2010 року. У цьому прикладі чітко проілюстровано, як власна назва почала набувати ознак ПІ, іменуючи ширшу категорію об'єктів. По суті, як імпліцитно вказується у прикладі («... has taken on a whole other meaning...»), «Deepwater Horizon» стало назвою будь-якої екологічної катастрофи техногенного характеру.

Більше того, ПІ «Deepwater Horizon» починає займати нішу, яка раніше належала іншому ПІ – розливу нафти з танкера *Exxon Valdez*: «*As BP's efforts to stanch the flow of oil gushing out of its collapsed rig in the Gulf of Mexico continue, there's not much for any of the world's giant petroleum companies to feel good about, but Exxon, at least, has one tiny reason to smile. As of today, its name will no longer be linked to the words nation's worst oil spill. After 21 years, the notorious Exxon Valdez disaster has dropped to second place on that ignoble list, replaced by BP's Deepwater Horizon.*» (Time, June 7, 2010). Такі приклади свідчать про динамічність процесів, які відбуваються у когнітивній базі з ПІ: нові ПІ входять у когнітивну базу, витісняючи інші, іноді «синонімічні» ПІ можуть існувати паралельно, однак їх актуалізація відбувається по-різному, залежно від контексту статті та предмету опису.

Другою причиною витіснення ПІ є поява нової домінуючої ознаки, яка може конфліктувати з тією домінуючою ознакою, на позначення якої вживається певне ПІ.

Зміна значення ПІ може відбуватися з декількох причин, і пов'язана з його переосмисленням. Таке переосмислення може відбуватися як за участі об'єкта прямої номінації ПІ, так і без його участі, а більше під впливом соціальних чинників. Існує низка ПІ, які номінують діячів культури, політики чи спорту, які продовжують свою діяльність і в наш час. Отож, якщо поведінка людини, до якої прив'язане певне ПІ, раптово змінюється, іншим може стати також і значення цього ПІ. Проілюструємо цей процес на прикладі ПІ *Tiger Woods*. До листопада 2009 року Тайгер Вудз був відомим чорношкірим гольфістом. Домінантними були такі ознаки цього ПІ як колір шкіри та надзвичайна і виняткова успішність у спорті (особливо у спорті, який вважався спортом для «білих»). В американських медіа зустрічаємо приклади такого вживання цього ПІ: «*Will Hockey Ever Get Its Tiger Woods?*» (Time, January 27, 2008). Під час президентських перегонів 2008 року між Бараком Обамою та Джоном МакКейном Обама нерідко порівнювався з Тайгером Вудзом, який, певною мірою, був його попередником в успішності чорношкірого американця у сфері, де максимальні досягнення належали завжди «білим»: «*McCain was «the real audacity of hope» and not just a political «Tiger Woods»*» (Huffington Post, April 16, 2008). Однак одразу ж після скандалу, пов'язаного з особистим життям атлета, це ПІ почало вживатися на позначення морального занепаду, прикладу людини, яка за маскою порядності чинила ганебні речі:

«*The institutions that we're used to thinking of as numinous and divine – churches, banks, governments, Tiger Woods – are showing disturbingly mortal tendencies.*» (Time, March 15, 2010).

В результаті таких змін, ПІ *Tiger Woods* не припинило вживатися як ПІ, натомість воно набуло цілком нової домінуючої ознаки, яка різко суперечила тій, що була раніше. Такий конфлікт призвів до того, що, очевидно, на даний момент поняття успішності чорношкірого атлета у спорті «для білих» не має ПІ для свого вираження. Після скандалу ПІ *Tiger Woods* уже не може виконувати цю функцію, і не з'явився реальний новий об'єкт, який би міг його замінити. Слід усвідомлювати, що ПІ *Tiger Woods* виконувало принаймні дві номінативні функції у вузькому сенсі: найменування успішного чорношкірого *спортсмена* у спорті «не для чорношкірих», а у широкому – найменування успішного чорношкірого *діяча* у сфері «не для чорношкірих». У першому сенсі спостерігається певна лакунарність ПІ – на цей час не існує однозначного ПІ з такою номінативною функцією. Стосовно ширшого значення, ПІ *Tiger Woods* не було єдиним з такою функцією:

«... *he [Michael Jackson] was a transracial icon, a black person whom white Americans took to their hearts and whose blackness came to seem incidental – along with ... Michael Jordan, Oprah Winfrey, Tiger Woods, and, inevitably, Barack Obama.*» (Newsweek, July 6-13, 2009).

Очевидно, що у цьому ширшому значенні *Tiger Woods* лише зникло зі переліку ПІ, які можна було вжити на позначення такого поняття, а у його новому значенні колір шкіри повністю втратив свою вагомість як одна з домінуючих ознак, а вагомою однакою залишився лише моральний занепад:

«*Nor was Strauss-Kahn a fallen star like Tiger Woods or Charlie Sheen or one of the libidinous lawmakers and Luv Guvs...*» (Time, May 30, 2011).

Висновки та перспективи подальших досліджень: сучасні медіа постійно шукають нові шляхи вираження значень та впливу на свою аудиторію. Одним із ефективних засобів цього є вживання ПІ. Оскільки процес пошуку нових виражальних форм у медіа є динамічним, така ж динаміка спостерігається і у випадку із функціонуванням ПІ. Сучасні особливості вживання ПІ свідчать про певний відхід від їх «канонічного» статусу, про який говорили засновники та розробники теорії прецедентності. ПІ не має за собою чітко закріпленого статусу; в результаті постійного повторюваного звернення до ПІ може відбуватися їхнє переосмислення, і, як наслідок, відбувається «стирання» їх прецедентних ознак, або ж набування ними нових ознак, які виключають можливість однозначної актуалізації попередніх. Такі процеси у мові не є новими, очевидно, що подібно колись виникали і функціонували такі зараз загальноприйняті слова як *Bedlam* чи *Hooligan*. У нашій розвідці нам вдалося виявити приклади самого моменту становлення імені як прецедентного, показати причини, з яких ПІ змінює своє значення, та проілюструвати процес витіснення ПІ та його заміни новим. Зміна значення ПІ відбувається внаслідок його переосмислення у лінгвокультурній спільноті, або ж через те, що інші або нові ознаки ПІ стають більш домінуючими, і саме ПІ в результаті цього починає ставати еталоном інших явищ. Перспективами подальших розвідок вважаємо дослідження втрати ПІ його прецедентності та зникнення прецедентного імені чи феномену з когнітивної бази лінгвокультурної спільноти.

Література:

1. Блинова Ю. А. Прецедентные имена собственные в немецком газетном дискурсе: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки» / Ю. А. Блинова – Самара, 2007. – 22 с.
2. Боярских О. С. Прецедентные феномены с сферой-источником «Литература» в дискурсе российских печатных СМИ (2004-2007 гг.): дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01 / Боярских Оксана Сергеевна. – Нижний Тагил, 2008. – 231 с.
3. Великорода Ю. М. Прецедентні феномени в американському медійному дискурсі (на матеріалі часописів «Time» та «Newsweek»): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови (англійська)» / Ю. М. Великорода – Львів, 2012. – 19с.

4. Гудков Д. Б. Теория и практика межкультурной коммуникации / Д. Б. Гудков. – М. : ИТДГК «Гнозис», 2003. – 288с.
5. Костомаров В. Г. Как тексты становятся прецедентными / В. Г. Костомаров, Н. Д. Бурвикова // Русский язык за рубежом. – 1994. – № 1. – С. 73–76.
6. Красных В. В. Этнопсихолінгвістика и культурология: курс лекций / Виктория Владимировна Красных – М. : ИТДГК «Гнозис», 2002. – 284 с.
7. Макгауен Т. В. Прецедентні імена в сучасному американському медіа-дискурсі: лінгвокогнітивний і функціональний аспекти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови» / Т. В. Макгауен. – Херсон, 2012. – 20 с.
8. Нахимова Е. А. Прецедентные имена в массовой коммуникации: монография / Елена Анатольевна Нахимова; ГОУ ВПО «Урал. гос. пед. ун-т»; Ин-т социального образования. – Екатеринбург, 2007. – 207 с.

УДК 821.14'02.09 (092)

С. М. Винар,

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, м. Дрогобич

АНТИЧНИЙ ХОР У ДРАМАХ ЕВРИПІДА: КОМУНІКАТИВНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ

На матеріалі трагедій Еврипіда «Іфігенія в Авліді» та «Іфігенія в Тавриді» в статті розглядається хор як мелічна (пісенна) частина античної драми. Основну увагу зосереджено на комунікативних аспектах хорових пісень, на функціях їх як акту мовленнєвої діяльності.

Ключові слова: драма, хор, комунікативна функція.

ANCIENT CHOIR IN EURIPIDES' DRAMAS: COMMUNICATIVE INTERPRETATION

Choir as a song part of ancient drama is considered in the given article on the basis of Euripides' tragedies «Iphigenia in Aulis» and «Iphigenia in Tauris». Special attention is paid to the communicative aspects of choral songs and their connection with linguistic means and the communicative function that helps the extension of receptive possibilities of the text.

Key words: drama, choir, communicative function.

АНТИЧНИЙ ХОР У ДРАМАХ ЕВРИПІДА: КОМУНІКАТИВНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ

На матеріалі трагедій Еврипіда «Іфігенія в Авліді» та «Іфігенія в Тавриді» в статті розглядається хор як мелічна (пісенна) частина античної драми. Основне внимание сосредоточено на комунікативних аспектах хорових пісень, на функціях їх як акта речової діяльності.

Ключевые слова: драма, хор, комунікативна функція.

Постановка проблеми. Застосування хорової техніки, різноманітність її форм і функцій на різних етапах еволюції жанру є основною особливістю структури античної трагедії, корінною її відмінністю від більш пізньої драми. В межах античної драми, а саме, драми грецької, в період з VI по IV ст. до н.е. хор пройшов практично всі стадії свого розвитку, характеризуючись при цьому різним ступенем залучення у драматичну дію. Слід зазначити, що хор присутній не лише в античній драматургії, але й в театрі інших історичних періодів (раннє Середньовіччя).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання структури античної трагедії, особливостей хору як її невід'ємної складової, функцій хору в театральному дійстві викликає постійний інтерес вчених-літературознавців. Хор розглядається з точки зору його участі в драматичному конфлікті, в творенні сюжету драми, в організації драматичної структури. Основи для вивчення цієї проблеми були закладені у працях А. А. Анікста [2], М. Л. Гаспарова [3], Ф. Ф. Зелінського [4], О. М. Фрейденберг [5], [6], В. Н. Ярхо [8] та ін.

Постановка завдання. Особливої уваги, на нашу думку, заслуговує також вивчення античної драми у площині комунікації, дослідження її найважливіших як структурних, так і семантичних елементів, в тому числі й хору, в комунікативному аспекті. Це дало б змогу з'ясувати феномен процесу сприйняття і засвоєння традицій античної літератури та античного театру. У нашій статті зупинимось на комунікативних особливостях хорових пісень у контексті трагедій Еврипіда «Іфігенія в Авліді» та «Іфігенія в Тавриді».

Виклад основного матеріалу. Хорові партії є невід'ємною частиною ліричної дійсності трагедії і виступають конструктивними елементами одночасно як зовнішньої, так і внутрішньої її структури. Прихід хору (парод) організує початок дії, відхід його (ексод) – кінець дії. Численні пісні хору, які ми зустрічаємо у Еврипіда, сприймаються, здебільшого, як ліричні вірші-вставки, але участі у розвитку сюжету хор майже не бере. Його роль полягає у коментуванні того, що не можна відобразити на оркестрі (опис грецького війська, морських суден, могутніх героїв), вираженні свого ставлення (схвального чи навпаки) до дій героя, що, відповідно, впливає на формування позиції глядача чи читача трагедії – зовнішнього реципієнта. Наголосимо, що його слід диференціювати від реципієнта внутрішнього – героя трагедії, соліста. Хоча хор завжди підтримує героя, співчуває йому, у більшості випадків у античній драмі соліст не звертає на нього жодної уваги. Однак у розглядуваних нами трагедіях Еврипіда знаходимо випадки, коли соліст реагує на репліки хору (**Хор (Орестові).** Жаль мені, жаль тебе: /Скроплять водицею.../ Кров'ю омиеся!.. **Орест.** Не треба смутку. /Зоставайтеся в радості. **Хор (Піладові).** Жереб щасливіший! /Випав тобі, в свій край/ Ти повертаєшся! **Пілад.** Хіба то щастя – смертю друга куплене?). В інших випадках навіть вважає його повноправною діючою особою, здатною до дії (Орест звертається до Іфігенії, вказуючи на хор: ...*подбай-но, щоб котра з між них / Не продала нас*)*.

Пісні хору у структурі трагедії виконують комунікативні функції, притаманні будь-якому мовленнєвому акту. Р.Якобсон [7], виділяючи їх 6: (комунікативну (референтивну), апеллятивну, поетичну, експресивну, фатичну, метамовну), наголошує на тому, що відмінності між повідомленнями полягають не у монопольному виявленні якоїсь однієї функції, а в їхній відмінній ієрархії. Словесна структура повідомлення залежить, насамперед, від функції, яка переважає. Стосовно цього моменту цікавою нам видається перша пісня хору з драми «Іфігенія в Авліді». Хор халкідських жінок розповідає про те, що він прийшов здалеку, покинувши свою батьківщину, слідом за чоловіками, яких Агамемнон веде у похід, «*щоб додому красуню Єлену вернуть*». Вся їхня розповідь – це поетичний «каталог» кораблів та славетних героїв, яких побачили жінки: *В морі – безліч суден бойових.../Ген на правому крилі /Мірмідонів рать морська/ Шикувалась – Фтії міць:/ Бойових*

* Тут і далі текст Еврипіда цитуємо за перекладом А. Содомори та Б.Тена.